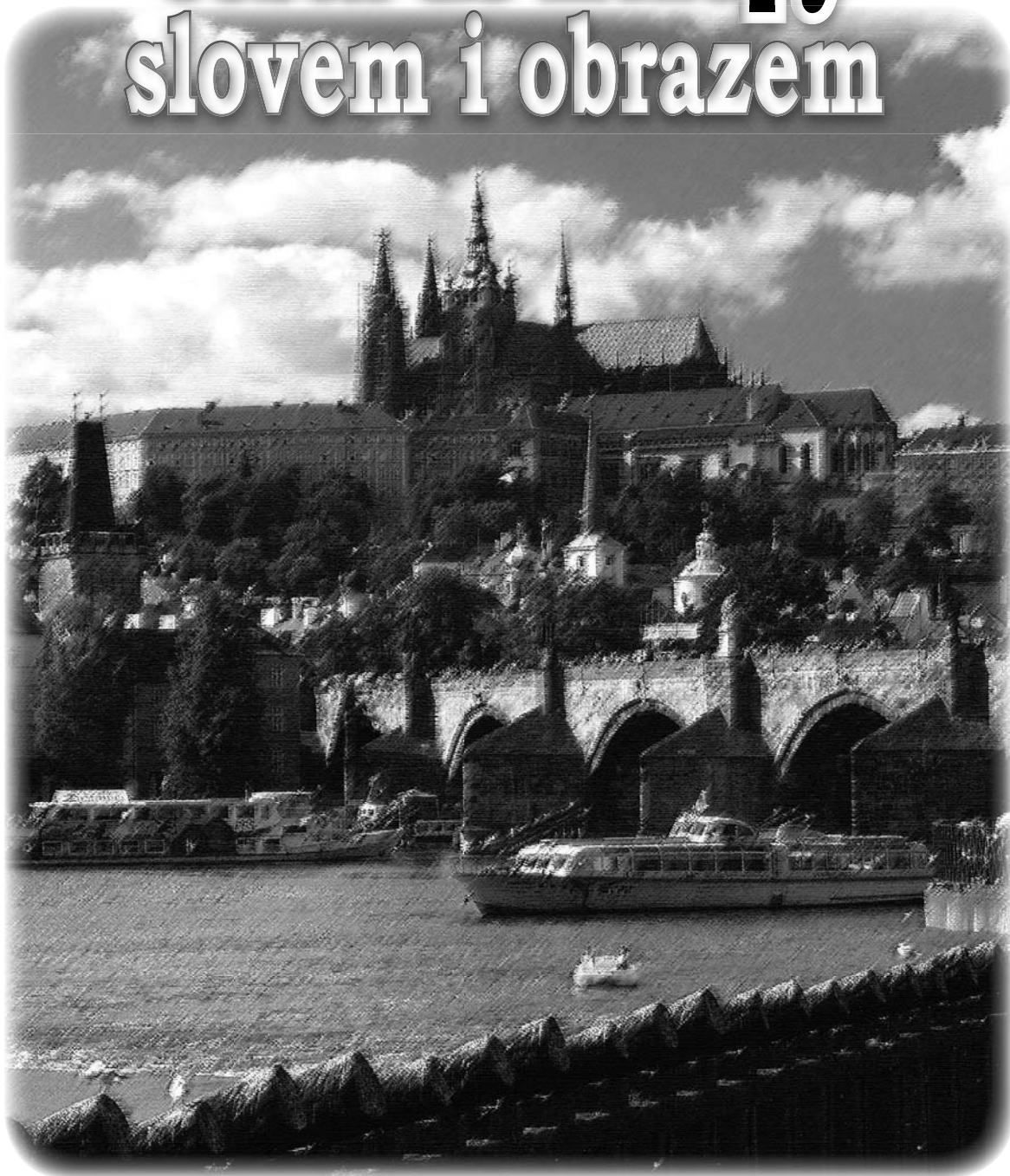
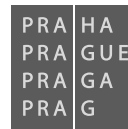

Vznik Československa a cesta do Evropy slovem i obrazem

1918 - 2008

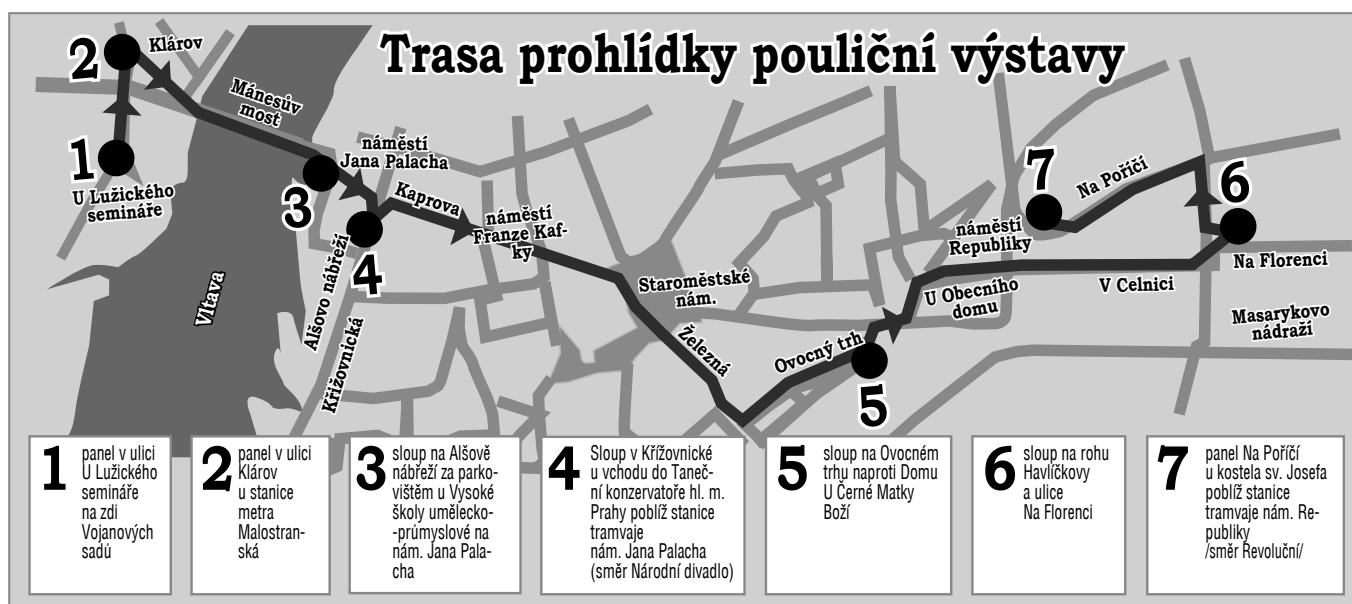
Odbor informování
o evropských záležitostech
Úřadu vlády
České republiky

Zuzana a Eugen Brikciusovi
uvádějí pouliční výstavu

Vznik Československa a cesta do Evropy slovem i obrazem

kteřá je podpořena
odborem informování o evropských záležitostech
Úřadu vlády České republiky
a Městskou částí Praha 1
Grant poskytlo hlavní město Praha

Citáty vybral a chronologii sestavil Zbyněk Petráček
Graficky upravili Ivo a Tāňa Hornáčkovi

1938 - 1948

5. říjen 1938 – Prezident Beneš odstupuje z úřadu a později odlétá do britského exilu, začíná druhá republika.

6. říjen 1938 – Na Slovensku se politické strany s výjimkou sociálních demokratů a komunistů staví za hlinkovce a jejich autonomistický tlak.

5. listopad 1938 – V již německém Liberci je formálně rozpuštěna Sudetoněmecká strana, splývá s nacistickou NSDAP. Týž den je v Praze evidováno 6860 Židů, kteří z Říšské župy Sudety uprchli. Vědí proč. O čtyři dny později propuká i v Sudetech nacistický pogrom zvaný křišťálová noc.

10. listopad 1938 – Národní shromáždění schvaluje změnu silničního provozu z levostranného na pravostranný. Uskuteční se až po

německé okupaci, což vyvolává dojem, že ji iniciovali nacisté.

11. listopad 1938 – Druhá republika posiluje národní soudržnost a omezuje levicovou i pravicovou avantgardu – zakazuje veřejné promítání filmů Bílá nemoc, Baltičtí námořníci, Golem, Svět, kde se žebra a dalších, zastavuje činnost fašistické organizace Vlajka.

30. listopad 1938 – Československým prezidentem zvolen Emil Hácha.

15. prosinec 1938 – Národní shromáždění přijímá zmocňovací zákon, který na dva roky dovoluje kabinetu vládnout pomocí dekretů a měnit ústavu. Parlamentní demokracie končí.

14. březen 1939 – Slovenský sněm v Bratislavě vyhláší samostatný slovenský stát.

Čeští uprchlíci opouštějí Sudety, říjen 1938.

15. březen 1939 – Německo okupuje zbytek Československa a ukončuje druhou republiku. O den později Adolf Hitler v Praze vydává výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.

21. březen – Prezident Hácha rozpouští Národní shromáždění, ale zároveň již vzniká domácí odboj: Obrana národa, Politické ústřední, Petiční výbor Věrní zůstaneme a komunistické síť.

21. červen 1939 – Říšský protektor Konstantin von Neurath vydává nařízení o židovském majetku, začíná tzv. arizace – vyvlastnění jako první etapa holocaustu českého židovstva.

17. listopad 1939 – Nacistická razie proti českým vysokým školám jako odplata za demonstrace doprovázející pohřeb studenta Opletala zastřeleného při průvodu k 28. říjnu.

21. červenec 1940 – Britská vláda uznává Benešovu exilovou vládu.

27. září 1941 – Jako zastupující říšský protektor přijíždí do Prahy Reinhard Heydrich, začíná první heydrichiáda, represe vůči odboji (m.j. zatčen předseda vlády generál Eliáš).

16. říjen 1941 – Z Prahy odjíždí první transport Židů, do Lodže.

27. květen 1942 – Parašutisté Kubiš a Gabčík na rozkaz prezidenta republiky popraví zastupujícího říšského protektora, začíná druhá heydrichiáda, jejímž symbolem je 10. června vyhlazení vsi Lidice.

8. březen 1944 – Zplynování 3792 Židů z tzv. rodinného tábora v Osvětimi představuje největší hromadnou vraždu československých občanů v historii.

29. srpen 1944 – V Banské Bystrici začíná Slovenské národní povstání.

4. duben 1945 – V osvobozených Košicích prezident Beneš jmenuje vládu Národní fronty v čele se sociálním demokratem Zdeňkem Fierlingerem. Začíná třetí republika, jejíž omezení občanských a politických svobod (povolení pouze některých politických stran) připomíná republiku druhou, ale tyto stíny jsou zakryty euforií z vítězství.

9. květen 1945 – Sovětská armáda potlačuje v Praze poslední německý odpor a má pod kontrolou drtivou většinu Čech a Moravy.

16. květen 1945 – Prezident Beneš přilétá do Prahy.

19. květen 1945 – Vydány zásadní dokumenty s platností zákona, dekrety prezidenta republiky konfiskující majetek „Němců, Maďarů, jakož i zrádců a kolaborantů“.

25. říjen 1945 – Prezidentské dekrety umožní těsně před tím, než 28. října začne opět fungovat parlament, největší znárodnění v české historii, srovnatelné s pobělohorskými konfiskacemi.

26. květen 1946 – První poválečné volby, ale již v režii Národní fronty. I když komunisté získají v Česku 40% a na Slovensku jen 30%, vládu a její Budovatelský program mají pevně v rukou.

10. červenec 1947 – Gottwaldova vláda bez odporu ministra zahraničí Jana Masaryka odmítá americkou nabídku účasti na Marshallově plánu, čímž Praha stvrzuje svou podřízenost Moskvě.

25. únor 1948 – Prezident Beneš přijímá demisi nekomunistických ministrů, čímž dává K. Gottwaldovi volnou cestu k totalitní vládě. Končí třetí republika.

MNICHOVSKÁ DOHODA

Německo, Spojené království, Francie a Itálie se shodly se zřetelem k dohodě, již bylo v podstatě dosaženo o odstoupení sudetoněmeckého území, na těchto podmínkách a způsobech tohoto odstoupení a na opatřeních, jež třeba proto učinit, a prohlašují, že podle této dohody je každý jednotlivě odpověden za kroky, které je třeba učinit, aby bylo zajištěno její provedení.

§ 1

Vyklizování započne 1. října.

§ 2

Spojené království, Francie a Itálie se shodují v tom, že vyklizení bude provedeno do 10. října, a to bez ničení jakýchkoli existujících zařízení, a že československá vláda je odpovědna za to, že vyklizení bude provedeno bez poškození uvedených zařízení.

§ 3

Podmínky vyklizení podrobně určí mezinárodní výbor, složený ze zástupců Německa, Spojeného království, Francie, Itálie a Československa.

(...)

§ 7

Zavede se opční právo pro přesídlení do odstoupených území a pro vystěhování z nich. Opce musí být provedena během šesti měsíců ode dne uzavření této dohody. Německo-československý výbor určí podrobnosti opce, uváží způsob, jak usnadnit výměnu obyvatelstva, a vyjasní základní otázky, které z této výměny vzniknou.

§ 8

Československá vláda propustí ve lhůtě čtyř týdnů ode dne uzavření této dohody sudetské Němce, kteří si toto propuštění přejí, ze svých vojenských a policejních jednotek. V téže lhůtě propustí československá vláda sudetoněmecké vězně, kteří si odpykávají tresty odnětí svobody za politické trestné činy.

Mnichov 29. září 1938

podepsáni

Adolf Hitler, Édouard Daladier,
Benito Mussolini, Neville Chamberlain

ODCHOD

Když se šplhám po schůdcích do svého oddělení, vyjde z vagonu chlapec, jakási odrůda skauta. Na paži má hakenkrajclerskou pásku. Ti si zas hrají na inspektory, pomyslel jsem si. Hákových křížů jsem viděl minulé neděle v české Praze dost a dost. Neviděl jsem v tom nic zvláštního.

Usadil jsem se v oddělení a zadíval jsem se oknem do nádražní haly. Deset kroků ode mne stál hakenkrajclerský voják v plné válečné výzbroji, přilbu na hlavě, pušku s bodákem u nohy. Kupodivu, ani to mi nepřipadalo nijak katastrofální. Ani ve snu mě nenapadlo, že Ostrava anebo aspoň nádraží je už v rukou německé armády. – Voják stál a nehýbal se. Jako socha římského legionáře, v podstatě velmi hezká. Mladé, energické, napjaté rysy ve tváři připomínaly bojovníky Julia Caesara v Galii nebo bojovníky na trajanských sloupech.

V nádražní hale, podél kolejí – všude skupiny podobných ozbrojenců. Ani v té chvíli jsem si ještě neuvědomoval vážnost situace.

Je těžko vysvětlit, proč ten proud nevzbudil ve mně hrůzu. Snad to bylo proto, že jsem byl tak unavený a zasněně rozespalý – snad proto, že ten mladý voják kousek ode mne byl takový pěkný lidský exemplář. Je to má stará chyba: krása v každé podobě mě vždycky okouzlovala a nejednou v životě mě přivedla na pokraj záhuby.

Z mého okouzlení mě probudili čeští celníci. Spěšně prošli vlakem a vůbec nic neprohlíželi. V Praze jsme museli celé týdny zaznamenávat do nesmírně důkladných seznamů

každou majetkovou maličkost, kterou jsme chtěli vzít s sebou. Teď si celní úředníci ničeho nevšímalí. „Dál, dál,“ volali a na nikoho a na nic se ani nepodívali. I tato neobvyklá úřední liberálnost nemalou měrou přispěla k naší záchraně. Za několik minut se vlak syčivě rozjel, po několika dalších minutách opustil české, teď už Němci obsazené území, a uháněl svobodným Polskem. Neuvědomovali jsme si, že teprve teď jsme v bezpečí, protože Moravská Ostrava byla tenkrát opravdu už začleněna do Říše. Vojáci jen neměli dosud „pohov“. Stáli v „pozoru“, jako ten můj římský legionář. Ještě nezasáhli – a také této drobné okolnosti vděčím za to, že dnes, po dvaceti letech, sedím zde a píši tyhle řádky.

Max Brod, *Život plný bojů.*

Poslední vlak do Polska s uprchlíky před nacisty odjížděl z Prahy 14. března 1939, když projížděl Ostravou, byla již obsazena, takže cestující skutečně „slezli hrobníkovy z lopaty“.

PRAHA, RÁNO 15. BŘEZNA 1939

V jednom voze pouliční dráhy udála se jiná věc: český mladík s nějakou páskou na rukávě měl mnoho řečí: co jako teď uděláme a komu teď napráskáme a jak to jako teď skončíme a jak teď se světem zatočíme. Mimo tu pásku na rukávě měl také odznak hákového kříže na klopě kabátu. A když už ty řeči zapadaly do velkého ticha celého vozu, vstal najednou německý důstojník, který seděl v koutě, a přistoupil k chlapci, oslovuje ho česky: „Vy jste Čech?“ Chlapec se nakohoutil a náramně sebevědomě řekl: „Ano, já jsem Čech.“ A tu mu ten důstojník vyndal odznak hákového kříže z kabátu a řekl velmi klidně a velmi důrazně: „Pak nemáte právo nosit něco podobného.“

Mluvila jsem později s Němcem, samozřejmě s národním socialistou. Mluvil velmi dlouho a velmi uvážlivě o postavení Čechů a o výhodách, kterých podle jeho mínění se nám dostalo, i o nevýhodách, které sám nahlížel. To celkem není zajímavé, protože jsou všechny věci

dnes ve zrodu a i dobře informovaní lidé nemohou říci více než pouhé mínění. Zajímavé je však jeho mínění o Česích. Ptal se mne skoro plaše: Jak mi vysvětlíte, že k nám chodí taková spousta Čechů a zdraví Heil Hitler?

Milena Jesenská, Přítomnost, 22. března 1939.

Běžný život v protektorátu – daleko od frontových bojů, ale s trvalým mementem genocidy.

TŘI KRÁLOVÉ

Sebevražda je osud těch nejlepších mužů českého odboje, 21. března 1942 je řada na Morávkovi... Před pouhými třemi měsíci se ještě Morávek prostřelil z bytu v Karlově ulici, za rozbřesku ho tam obklíčilo osm mužů... V parčíku za Hradčanami na konci března je to jiné, tady ho gestapáci poznali a mají ho tu v šachu na volném prostranství, Morávek ještě stačí vystřelit jako první, to byla vždycky zásadní výhoda, jenomže tentokrát to jenom odstartuje kanonádu, je jich na něj moc, rozprchli se a šijí po něm ze všech stran...

Morávkovi se řine krev z devíti průstřelů, už dlouho ví, že to takhle nakonec muselo dopadnout, že se s ním jednou Praha propadne do černé díry, teď to ještě musí pořádně ukončit, naposledy zvedne pistoli, najednou je strašně těžká, ale na těch devět kulek, co už má v sobě, se nemůže spolehnout, jsou většinou v nohách a smrt se v poslední době chová, jako by byla Němka, na tuhle poslední noc si musí

štábní kapitán
Václav Morávek

vzít užívání, jenom má sucho v ústech, rád by tu medicínu něčím zapil, no tak to zapiju olovem, strčí si hlaveň pistole do pusy, rozkousne kyanidovou kapsli a zároveň zmáčkne spoušť, jsou to závody, tak kdo s koho, olovo anebo kyanid?

Jan Novák, Zatím dobrý.
Václav Morávek byl po Josefu Balabánovi a Josefu Mašínovi posledním dopadeným členem odbojové skupiny zvané Tři králové.

STÁL TEN ČIN ZA OBĚTI HEYDRICHIÁDY?

Rotmistři Jozef Gabčík a Jan Kubiš.

Druhá heydrichiáda stála národ oběti nesmírné: na tisíce mrtvých a peklo hrůz. A již tehdy byla kladena otázka: Stál vykonaný čin za ty oběti? Tehdy ji u nás kladli lidé zvláštního druhu: Co jsme jich tenkrát vyslechli, těch bdělých strážců a znalců národního zájmu, kteří se dívali, radili, „zbytečné oběti“ kárali, odmítali riskovat to nejmenší a riskovali vskutku míň než Emanuel Moravec (– neboť ten riskoval vlastně život –) a jejichž tenorek zněl koneckonců v to, že oběti jsou vlastně svedenými hlupáky, šálenými londýnským nebo moskevským rozhlasem, ovcemi, nastrkujícími hrdla pod německý nůž. Nu, ovcí bylo mezi oběti málo, násilím

nucen nebo lstí lákán nebyl k odbojové práci nikdy nikdo, stačilo se k ní nehlásit, a živůtek a jměníčko zůstaly v bezpečí...

Dnes bývá otázka po smyslu, účelnosti a užitečnosti likvidace protektora Heydricha někdy kladena znovu, a lze si namáhat chvílku hlavu tím, neptají-li se to lidé téhož druhu jako poprvé. Pravidelně bývá kladena s tím náznakem, jako by rozkaz daný Londýnem a domácím odbojem splněný byl jen výrazem jakési osobní chytrácké politiky lidí z Londýna, skutečných národních zájmů a domácího utrpení nedbajících. To je šalebné sestavení faktů.

BENEŠOVA ZÁRUKA NA VÝCHODĚ

V Benešově koncepci mělo „odčinění“ Mnichova naprostou prioritu až do doby, kdy byl Mnichov všemi odvolán a zlikvidován; ale i pak tahle posedlost prakticky až do konce ovlivňovala a zčásti přímo určovala prezidentovu politiku. V Benešově povaze nebyl příliš silný prvek odpouštění: měl sloní paměť pro ty, kdo mu skutečně nebo údajně ublížili, a tím spíš pak pro ty, kteří ho ponížili. A Mnichov – to bylo strašné ponížení; on sám si to vyřídí s těmi, kdo mu je způsobili.

Je pochopitelně nemožné prokázat vliv tohoto stavu mysli – nesporného – a psychologických pochodů s ním spojených na Benešovu válečnou a poválečnou politiku. Jedno je však

nepochybné: Beneš chtěl stůj co stůj dokázat těm, kdo ho v Mnichově tak hanebně opustili, tedy Anglii, Francii a také Beckovu Polsku, že tahle hrozná zkušenost se už opakovat nebude; záruka československé nezávislé státnosti už nikdy nebude spočívat výlučně na Západu; bude především, ne-li výlučně, zajištěna z Východu, tedy spojencem, který – jak Beneš později nesčíslněkrát zdůrazňoval – nás tehdy na podzim 1938 nejen nezradil, ale naopak byl vždy připraven a ochoten své spojenecké závazky splnit. Sovětský svaz – hlavní záruka naší bezpečnosti a naší budoucnosti v Evropě.

Pavel Tigrid, *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu.*

Edvard Beneš v Moskvě, 12. prosinec 1943.

TI, CO PŘEŽILI ZKÁZU

Privykal jsem pohledu na začarované osady, podobné spíše smutečným shromaždištím bloudících duší než sídlištím živých tvorů, i na opuštěná a zaplevelená pole, po kterých nepoletovaly ani vrány, a každý můj krok vyvolával ozvěnu, vybízející k ustavičné modlitbě za zemřelé, nebo připomínající nějakou nekonečnou a bolestnou litanii. Nebylo mnoho zřícenin ani rozvalin, ale tím to bylo pochmurnější a zasmušilejší. Pootevřené dveře, a za nimi mlčenlivá a děsivá tma. Květináče za okny, a v nich květiny až do hněda uschlé. Místo záclon se tam houपालy pavučiny.

Ach ty pavučiny! Ty uměly strašit! Jistě i ti pavouci, kteří je tkali, uschli strachem. A byly tam vyvrácené ploty, kůly bez přivázaných koz, boudy bez psů, stromy, se kterých nikdo neočesával ovoce, a pochmurně velkolepé háje kopřiv a různého býlí, kterým příroda nahrazovala lidský život, či spíše snad zahlazovala jeho stopy. Ale přece to ještě nebylo zcela beznadějně. Alespoň v dáli ještě mohl být pozorován kouř, vystupující z komína. A tu a tam ještě nebyly vyhlazeny stopy kol, ba i podkov a bot. Ještě stále tu byli ti, kteří přežili zkázu.

Jaroslav Durych, *Boží duha.*

Ročník 1945.

17

Sbírka zákonů a nařízení STÁTU ČESKOSLOVENSKÉHO

Částka 7.

Vydána dne 23. června 1945.

OBSAH:

Cena: K 1.—.

12. Dekret presidenta republiky o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

12.

Dekret presidenta republiky

ze dne 21. června 1945

o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

Vycházejí vstříc volání českých a slovenských rolníků a bezzemků po důsledném uskutečnění nové pozemkové reformy a veden

(3) O tom, lze-li připustiti výjimku podle odstavce 2, rozhodne na návrh příslušné rolnické komise příslušný okresní národní výbor. Pochybné případy předloží okresní národní výbor zemskému národnímu výboru, který je se svým dobrozdáním postoupí ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodne v dohodě s ministerstvem vnitra.

§ 2.

(1) Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterém-

STARÉ ZLATÉ ČASY

Hostinský si hladil šedivá, chlupatá prsa a vzpomínal: „Poslední velkej kšeft jsem měl v roce čtyřicet vosum. Přihlásil jsem se v popovickém pivovaru na slet... Povídám: »Vždyť na ten nájem, to abych vytočil sto tupláků piva!« Ale předseda pivovaru řekl, že Tyršova myšlenka je tak hluboká, že vytočím ne sto, ale určitě čtyři sta tupláků piva. Tak jsme si podali ruce a přáli jsme si Sletu zdar!“

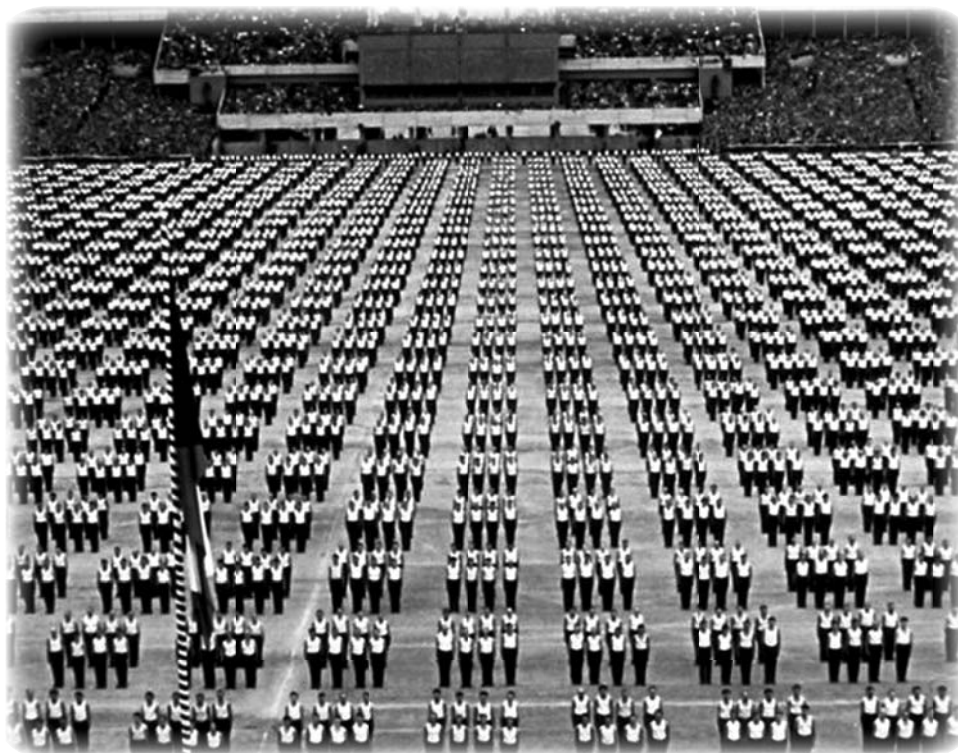
„Jenže... Sokoli byli, idea byla, pivo bylo, ale počasí tenkrát nebylo! Chladno! Zima!“ zesmutněl hostinský a otrásl se. „A tak čtvrtý den povídám: »Maminko, vytočili jsme jen čtyřicet hektolitrů piva, a to by mohlo ohrozit tu krásnou Tyršovu myšlenku. Dáme se do chlebičků...« Pinglové nosili ty chlebičky až tam dozadu, kde se řadili sokoli. Měli sedmdesát halírů na chlebičku a tak vydělávali pěkný prachy a ještě přitom posilovali tu krásnou myšlenku... Ani

jsem neměl čas to počítat. Jen jsem shrnul denní tržbu do ubrusu, zavázal a dal k tomu ceduličku s datem!“ Hostinský se opět převrátil naznak, hladil si moudré čelo a usmíval se.

„Skoro každý živnostník nadával tenkrát na slet, ale já jsem říkal: »To jste Češi? Styďte se!« Protože jsem byl vlastenec. A po sletě jsme tři dny jen počítali.“ Hostinský se vymrštil a vyvaloval oči ještě teď. „Zamkli jsme se, rozvazovali jeden ubrus po druhém, už jsem z toho počítání měl horečku, ale pořád jsem počítal, kór když po čtvrtém ubrusu jsem už věděl, že myšlenka Tyršova je ne krásná, ale báječná, poněvadž ty další ubrusy už byly pro mě. Vydělal jsem osm ubrusů...“

Bohumil Hrabal, *Konec starých časů*.

Sokolský slet v létě 1948 měl jako poslední vzepětí masarykovských tradic otřást komunistickou mocí – neotrásl jí i proto, že jen málokdo si připouštěl skutečnou povahu komunismu.

Strahov, červenec 1948.